

Dobrzycki, Jerzy

Sprawozdanie z działalności statutowej Instytutu Historii Nauki PAN w 1995 r.

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 41/1, 159-164

1996

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI STATUTOWEJ
INSTYTUTU HISTORII NAUKI PAN W 1995 R.

Osiągnięcia prac badawczych, prowadzonych w roku 1995 mieszczą się w następujących dziedzinach:

- I. Nauka europejska w epoce średniowiecznej i nowożytnej;
- II. Polska w Europie – wzajemne relacje w zakresie nauki i oświaty; formowanie nauki współczesnej;
- III. Rozwój szkolnictwa i instytucji naukowych.

I.1. Nauka europejska w epoce średniowiecznej i nowożytnej.

J. Burchardt ukończył finalną wersję *Higieny wedle Tomasza z Wrocławia* (praca w druku) i kontynuował prace nad edycją krytyczną *Perspektywy Witelona*.

A. Słomczyńska ukończyła dwa kolejne studia w ramach programu badań nad średniowieczną recepcją *Ekonomiki Arystotelesa*. Antycznych korzeni europejskich nauk ścisłych dotyczyły praca I. Żbikowskiej (rejestry zjawisk kosmograficznych w Mezopotamii, w ramach stypendium Wspólnoty Europejskiej) oraz J. Włodarczyka (*Ancient Star Catalogues* – w druku w pracy zbiorowej pod red. O. Pedersena, Cambridge Un. Press).

M. Frankowska-Terlecka podjęła, wraz z kierowanym przez siebie zespołem, wydanie *Antologii tekstów filozoficznych średniowiecza w przekładzie polskim* (w ramach projektu badawczego KBN) oraz ukończyła, wraz z T. Zielińską, polski przekład *Le Roman de la rose* (PIW). M. Zgórzak kontynuuje pracę nad włoską myślą społeczną przełomu XIII i XIV wieku (Grzegorz z Arezzo i jego komentarz do *Farsalii* Lukana).

I.2. Renesans europejski i początki nauki nowożytnej

G. Rosińska przekazała do druku pracę *Decimal Positional Fractions* (Ferrara 1442), stanowiącą kolejny wynik badań źródłowych nad matematyką Renesansu.

J. Dobrzycki przygotowuje studium na temat sporów krakowsko-wiedeńskich o roli autorytetów w nauce w początkach XVI wieku. Metoda naukowa Kopernika i próba nowej jej interpretacji są przedmiotem obszernego studium M. Kokowskiego.

I.3. Problematyka ogólna historii nauki oraz historia metodologii nauk.

S. Zamecki zaawansował rozprawę na temat *Powstanie koncepcji atomistyczno-molekularnych w chemii*. Wcześniejszej problematyki dotyczyła złożona do druku praca H. Lichockiej, *The methodological Problems of Organic Chemistry*

in the 1st Half of the 19th Century. Filozofia matematyki na przełomie XIX i XX wieku jest przedmiotem publikacji W. Wójcika (KHNiT, 4/95). M. Troszyński przygotował publikację na temat statystycznych badań tekstologicznych. Współczesnej europejskiej historiografii farmaceutycznej poświęcone jest studium B. Kuźnickiej, wyróżniające podstawowe modele tej dziedziny historii nauki. J. Jeszke podjął zbieranie materiałów do pracy o metodologicznych podstawach historii medycyny XIX i XX wieku.

Problematyka filozofii nauki uzyskała instytucjonalne oparcie w powołanym (październik 1995 r.) w Instytucie i kierowanym przez A. Motycką (IFiS) i S. Zameckiego cyklu ogólnopolskich posiedzeń seminaryjnych na temat *Kontekst odkrycia w dziejach dziedziny nauki*. W roku 1995 odbyły się: jedno zebranie panelowe oraz dwa seminaria: J. Misiek (UJ) – *Filozofia odkrycia naukowego*; W. Wójcik (IHN) – *Nowożytny model a nowe prądy w matematyce XIX wieku*.

Instytut podjął również serię naukowych zebrań ogólnych z udziałem zaproszonych wykładawców. Seria zapoczątkowana została w r. 1995 wykładami A. Gieysztor – *Czym jest historia*, J. Alexandrowicza – *Kartografia jako nauka pomocnicza historii* oraz A.K. Wróblewskiego – *Kartki z dziejów fizyki polskiej*.

II. Polska w Europie. Kształtowanie nauki nowożytnej.

M. Malewicz złożyła do druku edycję rękopisu Gertrudy (Monumenta Poloniae Historica, w ramach projektu badawczego prof. B. Kürbis). J. Soszyński zaawansował Repertorium średniowiecznych kodeksów (powstałych przed 1300 r.) w zbiorach polskich.

T. Bieńkowski podjął pierwsze opracowania dla przygotowywanej w ramach projektu badawczego KBN książki *Staropolski świat nauki*. K. Targosz zakończyła obszerną, pionierską pracę o *Aspiracjach intelektualnych kobiet ze środowisk dworskich w Polsce XVII w.* Tematem studium J. Dobrzyckiego były uwarunkowania zasięgu i recepcji nowożytnych doktryn naukowych (*Frontiers of the Scientific Revolution* – referowane na sympozjum w ramach XVIII Międzynarodowego Kongresu Nauk Historycznych, Montreal).

Problematyka genezy prądów umysłowych polskiego Oświecenia znalazła wyraz w rozprawie I. Stasiewicz-Jasiukowej, *Der aufgeklärte Katholizismus in Polen der Frühaufklärung* (w druku). Osiemnastowieczne polskie edycje źródeł historycznych i historyczno-prawnych były przedmiotem badań J. Kurkowskiego. Badania dotyczące adaptacji brytyjskiej myśli oświeceniowej (H. Bolingbroke i W. Robertson) w polskim piśmiennictwie historycznym kontynuowane były przez P. Komorowskiego. M. Affek przygotował do druku książkę (wyd. w IHN) o związkach włosko-polskich w naukach prawnych oraz podjął badania nad koncepcjami historyczno-prawnymi T. Czackiego, z uwzględnieniem niewykorzystanych dotąd źródeł z archiwów wschodnich.

Penetracja tych archiwów umożliwiła W. Wernerowej kontynuację krytycznej edycji opisów parafii WX Litewskiego oraz uzyskanie informacji o dalszych

źródłach do historii kartografii Europy środkowej i wschodniej XVIII wieku. Do tego kręgu należy również publikacja J. Babicz *Nowe materiały kartograficzne i opisowe do dziejów Mapy Kwatermistrzostwa w kontekście źródeł i literatury*.

J. Miąso rozwinął badania dla obszernej monografii o edukacji na ziemiach polskich pod zaborami, ujmowanej w szerszym merytorycznym kontekście ogólnoeuropejskich przemian edukacyjnych. Źródłowe studium o polskich studentach paryskiej École de ponts et chaussées opracował B. Orłowski.

D. Kozłowska kontynuowała pracę monograficzną poświęconą osobie L. Jarczewskiego i jego geofizycznym badaniom Syberii.

Europejskie inspiracje w dziejach polskiej medycyny XIX w. podjęła B. Płonka-Syroka w pracy o roli niemieckiej medycyny nurtu niematerialistycznego. I. Arabas i B. Wysakowska podjęły rozwinięcie badań nad lekami halucynogennymi pochodzenia roślinnego i zwierzęcego. Tematyki tej dotyczył też referat I. Arabas na XXXII Międzynarodowym Kongresie Historii Farmacji (Paryż, wrzesień 1995).

B. Urbanek kontynuowała kwerendy w archiwach wileńskich. Tematykę medycyny społecznej podjęła publikacja *The Polish Health Prophylaxis 1924-1939*.

A. Biernacki ukończył i przygotował do druku rozprawę poświęconą dziejom humanistyki polskiej XX wieku w zwierciadle *Historii ośmiu zjazdów polonistycznych*.

III. Rozwój szkolnictwa i instytucji naukowych.

Badania nad Akademią nauk narodów słowiańskich (1725-1939) były kontynuowane przez J. Róziwicza. K. Bartnicka kontynuowała studium o reformie uniwersytetu w Wilnie po 1816 roku (w ramach kontynuacji tematu *Dzieje uniwersytetów w XVIII i XIX wieku*). J. Schiller przygotowała do druku rozprawę doktorską *Nauczyciele warszawskich rządowych szkół średnich w latach 1795-1862* i podjęła temat dziejów Liceum Warszawskiego. Ukończone przez J. Miąso i L. Zasztowta studium, dotyczące rozbudowy szkolnictwa w latach 1815-1915, jest częścią przygotowywanej syntezy *Edukacja Polaków pod berłem carów 1772-1914/18*. Dzieje szkolnictwa średniego na ziemiach litewsko-ruskich (1832-1864), opracował w obszernym studium L. Zasztowt. J. Chodakowska przygotowała studium n.t. *Kształcenia nauczycieli szkół średnich pod zaborami*. R. Jakubów i J. Malicki kontynuowali badania źródłowe dziejów wybranych instytucji naukowych dwudziestolecia międzywojennego. Polska Akademia Umiejętności w tym okresie była przedmiotem kontynuowanego przez J. Piskurewicza większego opracowania.

Najnowszą historię środowisk i instytucji oświatowych podjął R. Terlecki w przygotowanej do druku pracy *Działalność oświatowa opozycji antykomunistycznej w Krakowie w latach 1976-1989*.

WYMIANA ZAGRANICZNA

W czerwcu 1995 r. zawarta została z Instytutem Historii Litwy Republiki Litewskiej umowa o stałej współpracy naukowej i wymianie bezdewizowej pracowników naukowych w okresie do roku 2000. Tematyka współpracy obejmuje przede wszystkim studia nad dorobkiem uniwersytetu i innych instytucji naukowych Wilna i ich rolą dla nauki i kultury obu krajów.

Środki przyznawane przez władze centralne na wymianę bezdewizową umożliwiły wyjazdy studyjne do Wlk. Brytanii, Rosji, na Węgry i Ukrainę.

Współpraca i wymiana w trybie bezpośrednich kontaktów objęła Instytut Sudhoffa (Lipsk), Smithsonian Institution (Washington), Musée Curie (Paryż).

Podjęte w ubiegłych latach wspólne czesko-polskie przedsięwzięcie badawczo-edytorskie (w ramach *Studia Copernicana*) kontynuowane jest na podstawie umowy zawartej ostatnio z Instytutem badań nad Antykiem (Ustav pro klasicka studia) Czeskiej Akademii Nauk.

ZESPOŁY

W roku sprawozdawczym aktywnie działały zespoły Historii Nauk Medycznych i Historii Kartografii. Działalność zespołów odzwierciedlają publikacje i sesje naukowe, przedstawiane w innych fragmentach niniejszego sprawozdania.

W pracach Zespołu Historii Nauk Medycznych, kierowanego przez doc. dr Z. Podgórską-Klawe, uczestniczyli specjaliści z uniwersytetów Poznania, Warszawy i Wrocławia, akademii medycznych Łodzi, Poznania i Wrocławia oraz Papieskiego Fakultetu Teologicznego we Wrocławiu.

Przewodniczącym Zespołu Historii Kartografii, po śmierci śp. prof. Juliana Janczaka, został prof. S. Alexandrowicz. Zespół skupia 11 specjalistów ze środowisk akademickich Gdańska, Krakowa, Olsztyna, Szczecina, Torunia, Warszawy i Wrocławia. Na olsztyńskiej konferencji (wrzesień 1995) Zespół ustalił założenia tematyki i organizacji kolejnych konferencji na temat kartografii Pomorza (przy współudziale Instytutu Historii Uniwersytetu Szczecińskiego; 1996) oraz kartografii Królestwa Kongresowego (przy współudziale Biblioteki Narodowej i Katedry Kartografii UW; 1997).

SESJE I KONFERENCJE

(1) *Recepcja myśli europejskiej XVIII-XIX w. w polskiej medycynie*;

Warszawa, 19 maja 1995 r.; z udziałem referentów z uniwersytetów Jagiellońskiego i Wrocławskiego oraz akademii medycznych Łodzi, Poznania i Wrocławia;

(2) *Koncepcje choroby a podmiotowość chorego w dziejach medycyny*; Wrocław, 21-22 września; z udziałem referentów z siedmiu wyższych uczelni kraju.

(3) *Ziemie dawnych Prus Wschodnich w kartografii* (współorganizator: Ośrodek Badań naukowych PAN im. W. Kętrzyńskiego), Olsztyn 29-30 września 1995 r.; referenci z uniwersytetów Jagiellońskiego, Warszawskiego i Wrocławskiego, M. Kopernika (Toruń), Instytutu Geodezji i Kartografii, Instytutu Archeologii i Etnografii, Archiwum Archidiecezjalnego w Olsztynie.

Ponadto Instytut współfinansował sesje:

130-lecie powstania Komisji Fizjograficznej AU, Warszawa, 15 grudnia 1995;
Reformy oświatowe na ziemiach polskich XVI-XX w.; Pułtusk – Popowo, 14-16 grudnia 1995 r.

STOPNIE AKADEMICKIE. DYDAKTYKA

Joanna Schiller uzyskała stopień doktorski w Radzie Naukowej IHN na podstawie pracy *Nauczyciele warszawskich rządowych szkół średnich w latach 1795-1862* (promotor: prof. Józef Miąso). Stypendium doktorskie otrzymywała jedna, stypendia habilitacyjne pięć osób. Działalność dydaktyczną prowadziło 18 osób w sześciu wyższych uczelniach w Warszawie, Krakowie, Lublinie (6 magistrów), Łodzi, Łowiczu i Pułtusku.

PROJEKTY BADAWCZE (GRANTY) KBN

– realizowane poprzez Instytut:

Edukacja Polaków pod berłem carów, 1772-1914 [kier. proj. J. Miąso];

Mapa Królestwa Polskiego, 1818-1843. Jej geneza, wykonanie i znaczenie [J. Babicz];

Staropolski świat nauki [J. Dobrzycki];

Korespondencja M. Skłodowskiej-Curie z uczonymi z Europy środkowej i wschodniej [J. Piskurewicz];

Medycyna niemiecka nurtu niematerialistycznego i polska recepcja jej teorii i doktryn w XIX w. [B. Płonka-Syroka];

-poza Instytutem:

Antologia tekstów filozoficznych średniowiecza [M. Frankowska-Terlecka]

WYRÓŻNIENIA:

- Iwona Arabas – Towarzystwo Popierania i Krzewienia Nauk:
II Nagroda im. Klemensa Szaniawskiego w konkursie na najlepsze prace doktorskie z dziedziny nauk historycznych;
- Barbara Kuźnicka – Polskie Towarzystwo Farmaceutyczne:
Medal im. Ignacego Łukasiewicza za wybitne zasługi dla farmacji polskiej;
- Jarosław Włodarczyk – Polskie Towarzystwo Astronomiczne:
Medal i nagroda im. Włodzimierza Zonna A.D. 1995 za popularyzację nauki o Wszechświecie;
- Jerzy Dobrzycki – Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych:
medal Za zasługi dla archiwistyki.

INFORMACJE OGÓLNE

Stan osobowy uległ zwiększeniu przez powołanie nowych pracowników: 2 adiunktów (w wymiarze 1/2 etatu) oraz 1 asystenta naukowo-technicznego. W końcu roku wyniósł on 59 osób, w tym 49 pracowników naukowych i naukowo-technicznych. Na stanowisko adiunkta powołano dr. Joannę Schiller.

Instytut należy do kategorii A w systemie klasyfikacji Komitetu Badań Naukowych. Dotacja KBN na działalność statutową wyniosła 875 000 zł (w roku 1994 760 000 zł). Na tzw. działalność ogólnotechniczną, obejmującą m.in. koszty druku książek i czasopism, Instytut uzyskał dotację z Polskiej Akademii Nauk w wysokości 37 000 zł (w latach poprzednich wynosiła ona 150 000 zł w r. 1993 oraz 25 500 zł w roku 1994). Opublikowano łącznie 13 pozycji, w tym wydawnictwa ciągłe i czasopisma: *Medycyna nowożytna* t. 2 zes. 1; *Słownik biograficzny polskich nauk medycznych XX w.* zes. 3, *Z dziejów kartografii* t. 7, *Kwartalnik historii nauki i techniki* zes. 1–3, *Analecta* zes. 1–2, *Organon* r. 25.

Jerzy Dobrzycki
(Warszawa)